

Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık, son yılların en popüler konularından birisi olmuştur. Bunun önemli gerekçelerinin başında, iletişim alanında günümüzde gözlenen gelişmeler gelmektedir. İletişimin gelişmesi dışında, son yıllarda gündeme yeniden gelen akademik yükseltmeler ve buna temel olacak olan sağlık bilimi yayınlarındaki artış, konuya ilginin artmasının nedenleri arasındadır. Ülkemizde sağlık bilimleri alanındaki süreli yayıncılık her ne kadar uzun bir geçmişe dayanıyorsa da, gerçek anlamda bilimsel yayıncılık henüz fazla uzun yol katetmiş sayılmaz.

Sağlık bilimlerinde süreli yayıncılık ile ilgili son yıllarda artan aktiviteler bizleri bugünlere getirmiştir. Bu aktivitelerin ilki 30 Eylül 1991 tarihinde İstanbul'da Cerrahpaşa Tıp Fakültesinde gerçekleşen "Tıp Alanında Bilimsel Yayınlar Sempozyumu" olmuştur. Bu toplantı TÜBİTAK Tıp Araştırma Gurubu tarafından desteklenmiş ve kitap halinde bastırılmıştır. Sonraki aktivite TÜBİTAK-Sağlık Bilimleri Araştırma Grubunca 18 Kasım 1994 tarihinde Ankara'da düzenlenen "Tıpta Bilimsel Yazım, Editörlük ve Denetleme" konulu sempozyum olmuş, bildirileri de yine kitap şeklinde basılarak ilgisine sunulmuştur. Daha sonra TÜBİTAK ve Türk Tabibler Birliği desteği ile "Klinik Araştırmaların Tasarım, Yürütme, Sunum İlkeleri ve Kalite Kontrolü Sempozyumu" yapılmış ve bildirileri kitap olarak yayımlanmıştır. Diğer bir aktivite, 19-20 Eylül 2002 tarihlerinde İstanbul'da ÜNAK tarafından düzenlenen "1.Tıbbi Bilgi Yönetimi ve Teknolojileri Sempozyumu" toplantısında süreli yayıncılık en çok ilgi gören konulardan biri oluşturmuştur. Bu sempozyumda anımsanması gereken bir başka nokta ise; 11 Kasım 2002 tarihinde kaybettiğimiz bir bilim insanı, Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi öğretim üyesi Prof.Dr. Ali Menteş'in, belleklerimizde kalacak olan Türkiye'deki sorunları içeren mükemmel sunumudur.

Konu üzerindeki önemli bir diğer toplantı ise; 28 Mart 2003 tarihinde Ankara TÜBİTAK Feza Gürsey Salonunda TÜBİTAK-ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu tarafından gerçekleştirilen "Sağlık

*Doç.Dr.; ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu Başkanı; ULAKBİM 06539 Bilkent-Ankara (orhan@kbb-bbc.org).

Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 1.Ulusal Sempozyumu” olmuştur. Ülkemizin 300’den fazla yayın ilgilisi tarafından izlenen bu sempozyumun bildirileri de bir kitapta toplanmıştır. Yukarıda yer alan aktiviteler aynı zamanda internet üzerinde sanal ortamda* da yer almaktadır.

Sağlık bilimleri süreli yayıncılığı ile ilgili en büyük gelişim, bu aktivitelerin dışında herkesin kabul etmek durumunda olduğu bir kurumsal yapılaşma olan “Türk Tıp Dizini Kurulu” dur. “Türk Tıp Dizini Oluşturma Kurulu”, TÜBİTAK ve TÜBİTAK/ULAKBİM yapısı altında “sağlık bilimleri” (tıp, diş hekimliği, eczacılık, hemşirelik, tıbbi teknisyenlik, hastane yönetimi vb.) konularında Türkiye’de yayınlanan dergilerdeki bilimsel makalelerin dizinlenerek bir veri tabanı oluşturulması ve bilim insanlarının yararına sunulması amacıyla, 1994 yılının son ayında yapılmıştır. Yurt içi bilimsel yayın kalitesinin yükseltilmesi, özellikle araştırmaya ilişkin nitelikli yayınların ortaya çıkartılması, dergilerin biçimsel yönden standardizasyonu, dergi yönetimleriyle Kültür Bakanlığı arasında derginin sürekliliğine dair bir sözleşmenin sağlanması ve sonuçta sağlık bilimleri alanındaki dergilerimizin uluslar arası düzeyde kabul görmesi için katkıda bulunmayı amaçlayan Kurul, günümüzde “Türk Tıp Dizini Kurulu” olarak kurumsal niteliğine kavuşmuş ve etkinliğini sürdürmektedir.

Türk Tıp Dizini Kurulunun bugüne kadar yaptığı çalışmalardaki düşüncesi; “*Index Medicus*” benzeri bir dizin oluşturabilmek ve öncelikle dergilerin şekil ve birtakım olmazsa olmaz kurallar açısından standardizasyonunu sağlamak idi. Diğer taraftan Kurulun görevi, tüm dergileri dizinlemek değil, bazı evrensel kurallar çerçevesinde değerlendirme yapmaktı. Başlangıçta hakemli olduğu söylenen ya da olduğu sanılan dergiler dizine alınırken, dizine katılabilmeye ilişkin ve akademik yeterlilik eşeli oluşturan çıta geçen süre içerisinde kademe kademe yükseltilmiş ve ilk yıllarda dizine alınan dergilerin bir kısmı, daha sonra kurallara uymadığı için çıkartılmıştır. Ayrıca, Türk Tıp Dizini’ne giren dergilerde yayınlanan makalelerin akademik yükseltme ve yan dal uzmanlığında kabullerde önem kazandığı, YÖK ve üniversitelerde gündeme gelmiş olup, gün geçtikçe artan oranda uygulamaya geçilmesi açısından dikkat çeken olumlu bir gelişmedir. Kurul 2004 yılı için süreli yayınların Türk Tıp Dizini’ne kabul edilme koşullarını şöyle belirlemiştir:

* <http://www.tubitak.gov.tr/sbag/YAYINLAR.htm> ve <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvvt/tip/sempozyum/index.uhtml> adreslerinden erişilebilmektedir.

A) Koşullar

1. Dergiler yıl içinde düzenli aralıklarla yayımlanmalı, derginin her sayısı, yayımlanması gereken tarihten itibaren en geç üç ay içerisinde TÜBİTAK-ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu YÖK Binası B-5 Blok 06539 Bilkent-ANKARA adresine ulaştırılmalıdır.
2. Dergiler bir yılda en az üç sayı basılmalı (birleşik sayı olmaksızın) ve yıllık olarak araştırma makale sayısı 15'den az olmamalıdır.
3. Dergilerin her sayısında araştırma makaleleri, toplam makale sayısının (araştırma makalesi, derleme, olgu sunusu) en az yüzde ellisini oluşturmaktadır. Derlemeler dizinlenmemektedir.
4. Dergilerde danışman-hakem değerlendirme sistemi bulunmalıdır. Hakem sayısı her makale için en az iki olmalıdır. Hakem değerlendirme raporları, Türk Tıp Dizini Kurulu'nun incelemesine olanak verebilecek şekilde beş yıl süreyle saklanmalıdır.
5. Makaleler İngilizce öz ve başlık içermelidir.
6. Makalelerde Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler bulunmalıdır.
7. Dergiler her yayın yılı sonunda kendi yıllık konu ve yazar dizinlerini yayımlamalıdır. Sadece elektronik olarak yayınlanan dergilerde bu koşul aranmaz, ancak bu dergilerde arama motoru bulunmalıdır.
8. Kültür Bakanlığı'ndan Uluslararası Standart Süreli Yayın Numarası (ISSN) alınmalıdır ve bu numara derginin dış kapak sağ üst köşesinde ve iç kapağında yer almalıdır.
9. Dergilerin güncel e-posta adresleri bulunmalıdır.

B) Öneriler

1. Dergilerin 2004 yılından itibaren sanal ortamda da tam metin olarak bulunmaları önerilmektedir. Henüz çevrim içi erişim sağlayamayan dergiler metinlerini CD-ROM olarak ulaştırabileceklerdir.
2. Tamamen elektronik ortamda yayımlanan dergilerin tam metinlerini PDF formatında CD-ROM olarak ulaştırması önerilir.
3. Dergilerin belirlenen standartlara uyumu konusuna (dergi tam adı, kısaltılmış adı, adresi, yayın aralığı ve tarihleri, yazar adlarının açık yazılması, barkod vb.) gerekli özeni göstermeleri gerekmektedir.

4. Yayın dili Türkçe olmayan dergilerin Türkçe öz ve başlığa yer vermesi önerilir.
5. Makaleler "*Index Medicus: Medical Subject Headings*" temel alınarak uygun Türkçe ve İngilizce anahtar sözcükler verilmelidir.
6. Türk Tıp Dizini Kurulu, editörlere ulusal dergilerimizin kaynak gösterilmesinin özendirilmesini önerir.

Türk Tıp Dizini Kurulu dokuz yılı aşkın bir süredir tamamen isteğe bağlı olarak herhangi bir zorunluluk olmaksızın ayda bir kez olarak toplanmaktadır. Kuruldaki öğretim üyeleri dergileri yukarıda belirtilen kurallar çerçevesinde değerlendirmektedir. Dizine girmek için başvuran dergiler bir yıl süreyle izlendikten sonra kabulüne karar verilir. Kabul edilen dergiler her yıl yeniden ele alınarak gözden geçirilir. Her dergiden rastlantısal yöntemle seçilen bir ya da birkaç danışman raporu belgeleri dergi yetkililerinden istenerek üzerinde incelemeler yapılmaktadır. Tüm bu çalışmalar 13 Aralık 1994 tarihinden bu yana devam etmektedir. Temel amaç, sağlık bilimleri alanında ulusal bir dizinleme sistemini ülkemize kazandırmak, yurt içi yayın kalitesini yükseltmek, dergilerimizin uluslararası düzeyde kabul görmesini sağlamak ve belirlenen ölçütlere göre dergileri standardize etmektir.

Yaklaşık on yıldan beri yapılan çalışmalar sonucu; 10 yıl öncesinin yazarı, danışmanı, editörü aynı kişi olan yazılar ve bunların basıldığı çoğu danışmansız dergilerden, bugün sekiz tanesi uluslararası dizinlerde yer alan ve hemen hepsi Türk Tıp Dizini'ne alınmaktan gurur duyan ve yazı başına en az iki danışmanlı, görsel ve içerik olarak daha kaliteli dergilere gelindi. Kurul önceleri çalışmalarını veya Dizine aldığı dergilerin toplu dizinini yıl olarak basılı şekilde ilgililerine ulaştırırken, daha sonraki yıllarda teknolojik gelişmeler doğrultusunda dizinleri sanal ortama taşımıştır. Artık 1996 yılından sonraki dizinler taranabilir veri tabanı olarak internet üzerinden kullanıma açılmıştır. Tüm veri tabanlarına ve her yıl dizine alınmış dergilere <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvtt/tip/> adresinden ulaşılabilir. Türk Tıp Dizini veri tabanının özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Türk Tıp Dizini, sağlık bilimleri alanında, Türkiye'de yayımlanan süreli yayınlarda yer alan Türkçe ve diğer dillerdeki makaleleri kapsamaktadır. Veri tabanına giren makalelerin %25'i İngilizce'dir.
- 1993-1997 yılları arasında basılı yayımlanan Türk Tıp Dizini, 2000 yılından itibaren, 1996 ve sonrası sayıları kapsayacak

şekilde, elektronik ortamda taranabilir formatta hizmet vermektedir.

- Veri tabanına alınan dergiler, Türk Tıp Dizini Kurulunca geliştirilen dizine alınma kriterleri çerçevesinde kabul edilmektedir. Bu kriterler, yeni gelişmeler doğrultusunda her yıl yeniden gözden geçirilmektedir.
- Türk Tıp Dizini yer alan makaleler, araştırma ve araştırma olgularından oluşmakta, derleme ve çeviri yazıları alınmamaktadır.
- Verilerin bilgisayar ortamına aktarılmasında kullanılan giriş formatı, Amerikan Ulusal Tıp Kütüphanesinin (*National Library of Medicine-NLM*) formatı örnek alınarak tasarlanmıştır.
- İndekslemede kullanılan anahtar sözcükler (*keywords*) ve konu kodları NLM tarafından geliştirilen *Medical Subject Headings (MeSH)*'den verilmektedir.
- Bibliyografik veri girişi tamamlanan makaleler, ivedilikle elektronik ortama aktarılmaktadır.
- Dizinde, Türkçe-İngilizce anahtar sözcükler üzerinden tarama yapılabilmekte ve tüm alanlardan (başlık, yazar adı, özet vb.) bilgi erişim sağlanabilmektedir.
- 2001 yılından itibaren, Dizin üzerinden, elektronik ortamda makalelerin birçoğunun özet ve tam metinlerine erişim olanağı sağlanmıştır.

Yukarıda web adresi bulunan Türk Tıp Dizini sayfaları yüksek ziyaret sayısı ile ULAKBİM'in de yüz akı konumundadır.

Tüm bu olumlu gelişmelerin yanında son günlerde yaşanan bir olumsuz gelişmeden de söz etmek gereklidir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) akademik yükseltmelerde yabancı dizinlerde yer almayı öne çıkararak ulusal dergilerimizin yaşadıkları olumlu gelişmelerin daha da fazlalaşmasını durdurmuştur denilebilir. Öyle ki birçok ulusal dergi editörü bu olumsuz gelişmeden yakınmakta, hatta daha ileriye giderek dergilerinin yazı sıkıntısı nedeniyle kapanma tehlikesi yaşadığını belirtmektedirler. Bu sonuç, dergilerin son sayılarında yer alan yazı sayılarındaki azalma ile de görülebilmektedir. Sağlık Bakanlığı yan dal uzmanlığı için Türk Tıp Dizini'nde yer almak kriterini koyarken, YÖK'ün akademik yükseltmelerinde kriter olmaktan uzaklaştırılması ulusal dergiciliğimiz için sorun yaratabilecek bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Ulusal sağlık bilimleri süreli yayıncılığı için önemli bir olay da uluslar arası dizinlere alınan dergi sayımızdaki artış olarak

belirtilebilir. Son alınan dergilerle sekiz dergimiz “*Index Medicus*” tarafından dizinlenmektedir. Ancak bu olumlu gelişmeye karşın dergilerimize kaynak gösterilmeleri sağlanamamıştır. Hatta kendi yazarlarımız bile ulusal dergilerimizde yer alan makaleleri kaynak göstermemektedir. Yıllardan bu yana, ne uluslararası dizinlere alınan dergilerde ne de TÜBİTAK tarafından İngilizce olarak basılan süreli yayınlarda makalelerimizden bilim adamlarımız yeterince kaynak olarak yararlanılmamaktadır.

Tüm bu olumlu ve olumsuz gelişmelere karşın TÜBİTAK–ULAKBİM Türk Tıp Dizini Kurulu hedeflerini;

- Fiziksel standartlardaki başarıyı nitelik açısından da yakalayabilmek,
- Makalelerin tam metinlerine erişebilmek,
- Terminolojide birlik sağlayabilmek,
- Türkçe kavramsal dizin (*thesaurus*) oluşturabilmek,
- Sağlık alanında erişilebilen kaynakların sayısını artırabilmek,
- Çok sayıda kullanıcıya erişim sağlayabilmek,
- Elektronik ortamda yayıncılığın gelişmesine katkıda bulunmak,
- Editör ve kullanıcılara yönelik tanıtım ve eğitim seminerleri düzenlemek olarak belirlemiş ve hedeflerine ulaşmak için çalışmalarını özveriyle sürdürmektedir.

Kaynakça

Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık 1.Ulusal Sempozyumu. (2003). Ankara: TÜBİTAK.

ULAKBİM. (1993-1997). *Türk Tıp Dizini*. (Cilt 1-5). Ankara: TÜBİTAK.

ULAKBİM (2003). Ulusal Akademik Ağ ve Bilgi Merkezi. [Çevrim içi], Elektronik adres: <http://www.ulakbim.gov.tr/servisler/uvvt/tip/>